

tów z głosowania i z wyborów do rad gmin, przeprowadzonych w dniu 19 czerwca 1994 r. (Monitor Polski Nr 33, poz. 274).

Pozostałe dokumenty z wyborów wraz z pieczęcią terytorialna komisja wyborcza przekazuje wójtowi lub burmistrzowi (prezydentowi miasta) jako depozyt.

572

UCHWAŁA PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ

z dnia 24 września 1996 r.

w sprawie wytycznych dla organów wyborczych w zakresie przygotowania i przeprowadzania referendum gminnego w sprawie odwołania rady gminy przed upływem kadencji.

Na podstawie art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. — Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. z 1996 r. Nr 84, poz. 387) w związku z art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o referendum gminnym (Dz. U. z 1996 r. Nr 84, poz. 386) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

§ 1. Ustala się wytyczne w zakresie przygotowania i przeprowadzania referendum gminnego w sprawie odwołania rady gminy przed upływem kadencji, stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej:

W. Łączkowski

Załącznik do uchwały Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 24 września 1996 r. (poz. 572)

WYTYCZNE PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ

w zakresie przygotowania i przeprowadzania referendum gminnego w sprawie odwołania rady gminy przed upływem kadencji

Wytyczne te są wiążące dla wojewódzkich komisarzy wyborczych oraz komisji powołanych do przeprowadzenia referendum.

1. Zasady ogólne przeprowadzania referendum

Do przeprowadzania referendum w sprawie odwołania rady gminy mają zastosowanie przepisy: ustawy z dnia 11 października 1991 r. o referendum gminnym (Dz. U. z 1996 r. Nr 84, poz. 386), zwanej dalej ustawą, ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz. U. z 1996 r. Nr 13, poz. 74, Nr 58, poz. 261, Nr 89, poz. 401 i Nr 106, poz. 496) i ustawy z dnia 8 marca 1990 r. — Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. z 1996 r. Nr 84, poz. 387), zwanej dalej Ordynacją wyborczą.

Zgodnie z powołanymi przepisami:

- odwołanie rady gminy przed upływem kadencji może być dokonane tylko na wniosek mieszkańców w drodze referendum gminnego (art. 3 ust. 1 ustawy; art. 13 ust. 3 ustawy o samorządzie terytorialnym);
- referendum w sprawie odwołania rady gminy może być przeprowadzone nie wcześniej niż po upły-

wie 12 miesięcy od wyborów tej rady lub od dnia ostatniego referendum w sprawie odwołania rady (art. 13 ust. 3 ustawy o samorządzie terytorialnym);

- referendum w sprawie odwołania rady gminy nie przeprowadza się, jeżeli do końca kadencji rady pozostało mniej niż 6 miesięcy (art. 4 ustawy);
- wniosek o przeprowadzenie referendum musi być poparty podpisami co najmniej 1/10 mieszkańców uprawnionych do głosowania (art. 13 ust. 1 ustawy o samorządzie terytorialnym);
- referendum w sprawie odwołania rady gminy zarządza (lub zgłoszony w tej sprawie wniosek odrzuca) wojewódzki komisarz wyborczy, a przeprowadzają je komisja terytorialna i komisje obwodowe (art. 18–20 i art. 24 ust. 1 ustawy);
- w referendum mają prawo brać udział jedynie mieszkańcy posiadający czynne prawo wyborcze do rad gmin, stale zamieszkujący na obszarze danej gminy (art. 2 ustawy);
- referendum jest ważne, jeżeli wzięto w nim udział co najmniej 30% uprawnionych do głosowania (art. 29 ustawy).

2. Zadania i czynności wojewódzkiego komisarza wyborczego

1) Przyjęcie od inicjatora referendum powiadomienia o zamiarze przeprowadzenia referendum

Podmioty uprawnione do wystąpienia jako inicjatorzy referendum określa art. 7 ustawy, a dane, które zawierać powinno powiadomienie — art. 8 ust. 2 ustawy. Powiadomienie podpisuje inicjator referendum, a gdy inicjatorem jest grupa obywateli, partia polityczna lub organizacja społeczna, powinno ono być podpisane przez pełnomocnika danego inicjatora. Pełnomocnikiem może być jedynie osoba, której przysługuje prawo wybierania do rady danej gminy (art. 8 ust. 4 ustawy).

Stosownie do art. 8 ust. 1 i 6 ustawy inicjator referendum jest obowiązany powiadomić pisemnie wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz wojewódzkiego komisarza wyborczego o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum w sprawie odwołania rady gminy przed upływem kadencji.

Wojewódzki komisarz wyborczy, przyjmując od inicjatora referendum powiadomienie, potwierdza na piśmie jego otrzymanie z podaniem daty wpływu, jednakże termin 60 dni, w którym można zbierać podpisy mieszkańców uprawnionych do głosowania, popierających inicjatywę przeprowadzenia referendum (art. 10 ust. 1 ustawy), liczy się od daty wpływu powiadomienia do wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Wojewódzki komisarz wyborczy po otrzymaniu powiadomienia sprawdza jego poprawność i w wypadku stwierdzenia uchybień, powiadamia o nich inicjatora, wskazując na skutki prawne ich nieusunięcia. W związku z możliwością przekazania powiadomienia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) i wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu w różnych terminach wojewódzki komisarz wyborczy powinien zwrócić się do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o wskazanie przez niego daty otrzymania tego powiadomienia, od której rozpoczyna się bieg terminu zbierania podpisów. Należy także przypomnieć wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) o ustawowym obowiązku przekazania informacji o liczbie mieszkańców gminy uprawnionych do głosowania w referendum (art. 8 ust. 5 ustawy). Liczbę tę ustala się według stanu w rejestrze wyborców na koniec miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku; jest ona podstawą do ustalenia, czy został spełniony ustawowy warunek poparcia inicjatywy przeprowadzenia referendum co najmniej przez 1/10 mieszkańców uprawnionych do głosowania.

Jeżeli inicjator referendum nie spełni wymagań art. 8 ust. 6 ustawy, tj. nie powiadomi wojewódzkiego komisarza wyborczego o zamiarze przeprowadzenia referendum, a jedynie powiadomi o tym wójta (burmistrza, prezydenta miasta), sprawdzenie zgodności powiadomienia z wymaganiami art. 8 ust. 2 ustawy należy do właściwości wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Fakt ten stanowi uchybienie proceduralne, lecz nie daje komisarzowi podstawy do odrzucenia złożonego przez inicjatora wniosku o przeprowadzenie referendum, jeśli wniosek złożony został w terminie wskazanym w art. 10 ust. 1 ustawy, wraz z wymaganą liczbą podpisów mieszkańców (art. 18 ust. 2 ustawy).

Gdyby natomiast inicjator złożył powiadomienie o zamiarze przeprowadzenia referendum, ale nie wniósł w ustawowym terminie i trybie wniosku o przeprowadzenie referendum, to wojewódzki komisarz wyborczy nie ma podstaw do podjęcia czynności związanych z referendumentem.

2) Przyjęcie od inicjatora referendum wniosku o przeprowadzenie referendum

Przyjmując od inicjatora referendum lub jego pełnomocnika wniosek o przeprowadzenie referendum, wojewódzki komisarz wyborczy wydaje „Potwierdzenie złożenia wniosku w sprawie odwołania rady gminy w...”. W „Potwierdzeniu...” należy wskazać, kto jest inicjatorem referendum, datę złożenia wniosku oraz liczbę dołączonych do wniosku kart z podpisami osób popierających wnioski.

Po przyjęciu wniosku wojewódzki komisarz wyborczy, bez zbędnej zwłoki, bada jego poprawność, a w szczególności sprawdza, czy:

- 1) wniosek został złożony w terminie, tj. najpóźniej w 60 dniu (do godz. 24⁰⁰) od daty doręczenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) powiadomienia o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum. Jeżeli dzień na złożenie wniosku upływałby w dniu ustawowo wolnym od pracy, wniosek powinien być złożony najpóźniej w tym dniu, albowiem terminy wykonania czynności wyborczych są terminami zawitymi, a zatem upływają w dniach określonych przepisami, niezależnie od tego, czy są to dni robocze czy ustawowo wolne od pracy. O powyższym wojewódzki komisarz wyborczy informuje inicjatora referendum (pełnomocnika) oraz zapewnia w tym dniu dyżur, umożliwiając inicjatorowi złożenie dokumentów. Należy przy tym pamiętać, iż zgodnie z kodeksem pracy dniami ustawowo wolnymi od pracy są niedziele i święta określone odrębnymi przepisami; nie są natomiast dniami ustawowo wolnymi od pracy soboty (będące dodatkowymi dniami wolnymi od pracy);
- 2) inicjatorem referendum jest podmiot uprawniony, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy, wymieniony we wcześniejszym powiadomieniu o zamiarze wystąpienia z inicjatywą referendum, tj. obywatel lub grupa obywateli, którym przysługuje prawo wybierania do rady danej gminy, lub struktura partii albo organizacji społecznej działająca i mająca siedzibę w danej gminie;
- 3) wniosek zawiera wyraźne określenie, iż przedmiotem referendum ma być odwołanie rady gminy przed upływem kadencji;
- 4) wniosek został podpisany przez obywatela będącego inicjatorem referendum lub pełnomocnika grupy obywateli bądź pełnomocnika struktury terenowej partii albo organizacji występującej z inicjatywą przeprowadzenia referendum;
- 5) do wniosku dołączono prawidłowo sporządzone karty zawierające podpisy i dane o osobach popierających inicjatywę przeprowadzenia referendum, tj. czy każda karta zawiera informacje o inicjatorze referendum oraz o przedmiocie zamierzonego re-

ferendum, a także nazwiska i imiona, daty urodzenia, adresy (tj. nazwę miasta, ulicy, numer domu i lokalu lub nazwę wsi — miejscowości, numer domu i ewentualnie także numer lokalu), serie i numery dowodów osobistych i własnoręczne podpisy mieszkańców uprawnionych do wybierania rady danej gminy, i czy liczba popierających osób stanowi co najmniej 1/10 mieszkańców uprawnionych do głosowania. Każda karta zawierająca takie dane spełnia ustawowe warunki (art. 10 ust. 2 i 3 ustawy). Nie jest wymagane sporządzanie kart na drukach; ewentualne wykonanie takich druków jest sprawą inicjatora referendum. Wycofanie poparcia wniosku o odwołanie rady gminy jest nieskuteczne, niezależnie od tego, w jakim czasie miałyby nastąpić (art. 10 ust. 3 ustawy).

Wojewódzki komisarz wyborczy rozpatruje przedłożony wniosek i dołączone do niego karty z podpisami poparcia pod względem formalnoprawnym, nie może natomiast badać i oceniać przesłanek i merytorycznej zasadności inicjatywy odwołania rady gminy w trybie referendum. W razie uzasadnionych wątpliwości co do prawdziwości danych na kartach z podpisami bądź co do wiarygodności podpisów, wojewódzki komisarz wyborczy dokonuje sprawdzenia tych danych bądź wiarygodności podpisów w sposób przez siebie ustalony. Stosownie do art. 18 ust. 5 i 6 ustawy w celu ustalenia rzeczywistego stanu poparcia mieszkańców dla inicjatywy referendum, uprawnionym działaniem komisarza jest także, w uzasadnionych wypadkach, przeprowadzenie weryfikacji liczby podpisów osób popierających wnioski o przeprowadzenie referendum. Przy czynnościach tych należy pamiętać, iż karty z podpisami poparcia mogą być udostępniane tylko na żądanie sądów lub prokuratury w związku z obowiązkiem ochrony danych osobowych. O miejscu i terminie czynności sprawdzających należy powiadomić inicjatora referendum lub jego pełnomocnika. Nieobecność inicjatora lub pełnomocnika nie wstrzymuje czynności sprawdzających.

Stwierdzając uchybienia dające się usunąć (np. dotyczące niepełnych danych o inicjatorze lub przedmiocie referendum bądź niekompletnych danych osób popierających zamierzone referendum), wojewódzki komisarz wyborczy wydaje postanowienie o zwróceniu wniosku inicjatorowi i wyznacza 14-dniowy termin na ich usunięcie. Niedotrzymanie wyznaczonego terminu stanowi podstawę do odrzucenia wniosku.

W razie stwierdzenia uchybień dotyczących podpisów osób popierających inicjatywę przeprowadzenia referendum (np. udzielenie poparcia przez osobę nie uprawnioną), mogą być one uznane za dające się usunąć tylko wówczas, gdy w nieprzekraczalnym terminie 60 dni, przewidzianym na zbieranie podpisów, zostaną usunięte stwierdzone w nich wady, albo zostaną złożone dodatkowe podpisy. W takim wypadku wojewódzki komisarz wyborczy wyznacza termin usunięcia stwierdzonych wad, który nie może przekroczyć terminu przewidzianego na zbieranie podpisów (art. 10 ust. 1 ustawy). Oznacza to, że określony w art. 18 ust. 3 ustawy 14-dniowy termin usunięcia uchybień musi mieścić się w ramach ogólnego terminu zbierania podpisów

(uzależniony jest zatem od terminu złożenia wniosku przez inicjatora).

W razie zwrócenia wniosku zawierającego usterki i wyznaczenia terminu ich usunięcia, bieg 30-dniowego terminu wydania przez wojewódzkiego komisarza wyborczego postanowienia w sprawie przeprowadzenia referendum (art. 20 ustawy) rozpoczyna się od dnia ponownego złożenia wniosku.

W wypadku stwierdzenia uchybień nie dających się usunąć, wojewódzki komisarz wyborczy wydaje postanowienie o odrzuceniu wniosku (art. 18 ust. 4 ustawy); w postanowieniu należy podać uzasadnienie odrzucenia wniosku i pouczenie o prawie wniesienia odwołania. Postanowienie o odrzuceniu wniosku doręcza się niezwłocznie inicjatorowi referendum lub jego pełnomocnikowi i przesyła do wiadomości wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) oraz Państwowej Komisji Wyborczej.

Uchybieniami nie dającymi się usunąć jest zawsze niedotrzymanie terminu złożenia wniosku oraz złożenie wniosku przez podmiot nieuprawniony.

Jeżeli uchybienie polega na mniejszej niż ustawowo wymagana liczbie podpisów osób popierających wniosek, a nie upłynął termin zbierania podpisów (art. 10 ust. 1 ustawy), terminem ostatecznym usunięcia tego uchybienia jest ostatni dzień, w którym mogą być zbierane podpisy. Jeśli stwierdzenie takiego uchybienia nastąpi po upływie terminu zbierania podpisów, wojewódzki komisarz wyborczy odrzuca wniosek.

Wniosek o przeprowadzenie referendum wraz z załącznikami i dokumentacją związaną ze sprawą pozostaje w aktach wojewódzkiego komisarza wyborczego.

3) Wydanie postanowienia o przeprowadzeniu referendum

Jeżeli wniosek o przeprowadzenie referendum spełnia ustawowe wymagania, wojewódzki komisarz wyborczy, nie później niż w ciągu 30 dni od daty jego złożenia, wydaje postanowienie o przeprowadzeniu referendum (art. 19 ust. 1 i art. 20 ustawy).

W razie zbiegu dwóch lub kilku wniosków o przeprowadzenie referendum w sprawie odwołania rady gminy, spełniających warunki określone w ustawie, 30-dniowy termin wydania postanowienia jest liczony od dnia otrzymania pierwszego wniosku (art. 19 ust. 2 ustawy).

Wycofanie złożonego wniosku o przeprowadzenie referendum w sprawie odwołania rady gminy jest możliwe do czasu wydania przez wojewódzkiego komisarza wyborczego postanowienia o przeprowadzeniu referendum. Wniosek może wycofać inicjator referendum, a jeśli inicjatorem jest grupa obywateli, partia lub organizacja społeczna — ich pełnomocnik.

W postanowieniu o przeprowadzeniu referendum wojewódzki komisarz wyborczy ustala termin jego przeprowadzenia, wzór i treść karty do głosowania oraz kalendarz czynności związanych z przeprowadze-

niem referendum (art. 21 ust. 1 ustawy). Postanowienie należy niezwłocznie rozplakatować na obszarze gminy oraz opublikować w dzienniku urzędowym województwa.

Postanowienie o przeprowadzeniu referendum doręcza się niezwłocznie inicjatorowi referendum lub jego pełnomocnikowi, a także wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta); przesyła się je także Państwowej Komisji Wyborczej.

Data przeprowadzenia referendum powinna przypadać na dzień ustawowo wolny od pracy, między 30 a 35 dniem od rozplakatowania na terenie gminy postanowienia o przeprowadzeniu referendum bądź od daty ogłoszenia postanowienia o przeprowadzeniu referendum przez Naczelnego Sąd Administracyjny (art. 23 ustawy).

Karta do głosowania powinna zawierać oznaczenie referendum i nazwę organu, który postanowił o jego zarządzeniu, oraz wskazanie daty i przedmiotu referendum w formie pytania, czy głosujący jest za odwołaniem rady gminy („tak” lub „nie”), a także pouczenie o sposobie głosowania i warunkach ważności głosu; karta do głosowania może być zadrukowana tylko po jednej stronie (art. 26 ust. 1–3 ustawy). W myśl art. 26 ust. 4 pkt 2 ustawy kartę opatruje się pieczęcią wojewódzkiego komisarza wyborczego. Może być ona odcisnięta w tuszu lub naniesiona podczas druku kart, w zależności od liczby kart do głosowania i lokalnych możliwości. Nie ma przeszkód, żeby karty do głosowania były dodatkowo opatrywane pieczęcią obwodowej komisji i jest to zalecane przez Państwową Komisję Wyborczą. Nakład kart do głosowania nie może przekraczać liczby uprawnionych do udziału w referendum.

Przykład karty do głosowania

KARTA DO GŁOSOWANIA

w referendum gminnym w sprawie odwołania Rady Gminy w .....
zarządzonym przez Wojewódzkiego Komisarza Wyborczego w .....
na dzień ..... 199..... r.

Czy Pan(i) jest za odwołaniem

Rady Gminy (Miejskiej) w .....?

TAK

NIE

Informacja:

Głosować można stawiając znak „x” w kratce obok odpowiedzi „TAK” lub „NIE”.

Postawienie znaków „x” w więcej niż jednej kratce lub niepostawienie znaku „x” w żadnej kratce powoduje nieważność głosu.

(pieczęć
Wojewódzkiego Komisarza Wyborczego)

(miejsce na pieczęć
Komisji Obwodowej)

Kalendarz czynności powinien określać w szczególności terminy: powołania terytorialnej i obwodowych komisji, rozplakatowania obwieszczeń o granicach i numerach obwodów głosowania oraz

siedzibach obwodowych komisji, wyłożenia do publicznego wglądu spisu osób uprawnionych do głosowania, składania wniosków przez osoby nigdzie nie zameldowane o wpisanie do spisu.

Przykład kalendarza czynności związanych z przeprowadzeniem referendum

Dzień przed dniem referendum, w którym upływa termin wykonania czynności	Treść czynności
1	2
30–35 dzień	— podanie do wiadomości mieszkańców przez rozplakatowanie na terenie gminy postanowienia o przeprowadzeniu referendum
25 dzień	— powołanie przez Wojewódzkiego Komisarza Wyborczego terytorialnej komisji ds. referendum

1	2
20 dzień	— podanie do wiadomości mieszkańców przez rozplakatowanie obwieszczeń terytorialnej komisji ds. referendum o granicach i numerach obwodów głosowania oraz siedzibach obwodowych komisji ds. referendum
15 dzień	— powołanie przez Wojewódzkiego Komisarza Wyborczego obwodowych komisji ds. referendum
14 dzień	— wyłożenie spisów osób uprawnionych do udziału w referendum do publicznego wglądu
7 dzień	— składanie wniosków przez osoby nigdzie nie zameldowane o wpisanie do spisu osób uprawnionych do udziału w referendum, właściwego dla miejsca ich aktualnego pobytu
Data	— głosowanie w referendum

Głosowanie w referendum przeprowadza się w obwodach głosowania ustalonych dla wyborów do rad gmin (art. 27 ustawy). Właściwa do dokonania koniecznych zmian w podziale na obwody głosowania jest komisja terytorialna, działająca w trybie art. 16 ust. 1 Ordynacji wyborczej; dokonanie takich zmian może mieć charakter wyjątkowy i wynikać ze zmian w podziale terytorialnym, z ruchu ludności, konieczności zmiany siedziby lokalu wyborczego. W tych sprawach wojewódzki komisarz wyborczy powinien zapewnić współdziałanie komisji terytorialnej z wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) i odpowiedni nadzór nad czynnościami podejmowanymi przez właściwe organy.

4) Powołanie terytorialnej i obwodowych komisji przeprowadzających referendum oraz ich zadania

Wojewódzki komisarz wyborczy powołuje terytorialną i obwodowe komisje do przeprowadzenia referendum. W skład komisji wchodzi w równej liczbie osoby wskazane na piśmie przez zarząd gminy i inicjatora referendum. Do komisji nie mogą być powołani radni danej rady gminy i osoby wchodzące w skład zarządu gminy oraz inicjator referendum i jego pełnomocnik (art. 24 ust. 2 pkt 2 i ust. 3 pkt 2, art. 24a ust. 1 ustawy).

Przepisy ustawy nie rozstrzygają, kto może być członkiem komisji do spraw referendum, a jedynie wykluczają wejście w skład komisji określonych osób. Podobny charakter mają przepisy art. 34 ust. 2 i 3 Ordynacji wyborczej, wykluczające łączenie funkcji w komisjach wyborczych z kandydowaniem do rady. Na podstawie art. 34 ust. 1 Ordynacji wyborczej w związku z art. 42 ust. 1 ustawy należy więc przyjąć, że w skład komisji do spraw referendum mogą wchodzić tylko mieszkańcy gminy stale zamieszkujący na jej obszarze i posiadający czynne prawo wyborcze do rad gmin.

Terytorialną i obwodowe komisje należy powołać w terminach umożliwiających im sprawne przygotowanie się do wykonania ustawowych zadań. Komisja terytorialna powinna zatem zostać powołana nie później niż na 25 dni przed dniem referendum, a komisje

obwodowe — nie później niż na 15 dni przed tym dniem.

O terminie zgłaszania kandydatów do składów komisji należy powiadomić, bądź wezwać w razie potrzeby, podmioty uprawnione do ich zgłaszania.

Komisję terytorialną powołuje się, w zależności od miejscowych potrzeb, w składzie od 6 do 16 osób, a komisje obwodowe — w składzie od 6 do 10 osób.

Zapewnienie obsługi terytorialnej i obwodowych komisji jest zadaniem wójta (burmistrza, prezydenta miasta; art. 37 ust. 2 Ordynacji wyborczej w związku z art. 42 ust. 1 ustawy). Także pierwsze posiedzenia tych komisji powinien zwołać wójt (burmistrz, prezydent miasta) z upoważnienia wojewódzkiego komisarza wyborczego.

Komisje na swoich pierwszych posiedzeniach wybierają spośród siebie przewodniczącego i jego zastępcę. Składy komisji podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty w gminie.

Członkom komisji wydaje się dokumenty potwierdzające ich członkostwo i funkcje pełnione w komisji w celu legitymowania się nimi podczas wykonywania zadań komisji oraz wobec pracodawcy. Zaświadczenia takie dla członków komisji podpisuje jej przewodniczący, dla przewodniczącego zaś — jego zastępca.

W wypadku konieczności dokonania zmian w składzie komisji, jej przewodniczący niezwłocznie powiadamia o tym wojewódzkiego komisarza wyborczego, który podejmuje stosowne działania.

W ramach sprawowanego nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego (art. 25 ust. 2 pkt 1 Ordynacji wyborczej w związku z art. 42 ust. 1 ustawy) wojewódzki komisarz wyborczy udziela pomocy komisji terytorialnej i komisjom obwodowym w celu zapewnienia zgodnego z prawem i sprawnego wykonania przez nie czynności; w szczególności organizuje szkolenia członków komisji poświęcone poznaniu

i stosowaniu prawa, w tym zwłaszcza w zakresie przeprowadzenia głosowania oraz ustalenia wyników głosowania i referendum; wyjaśnia i rozstrzyga sprawy budzące wątpliwości; rozpatruje skargi na działalność komisji.

3. Zadania komisji powołanych do przeprowadzenia referendum

Komisja terytorialna niezwłocznie po rozpoczęciu działalności podaje w formie obwieszczenia do wiadomości mieszkańców informację o numerach i granicach obwodów głosowania oraz siedzibach obwodowych komisji. Obwieszczenie należy rozplakatować nie później niż na 15 dni przed dniem referendum; w tym

terminie kończy się procedura powoływania obwodowych komisji.

Do zadań obwodowych komisji należy przeprowadzenie, zgodnie z przepisami, głosowania w referendum i ustalenie wyników głosowania w obwodach.

Terytorialna komisja we współdziałaniu z wojewódzkim komisarzem wyborczym ustala wzory formularzy protokołów stosowanych w referendum.

Wykonując swoje czynności komisje postępują się pieczęciami komisji wyborczych stosowanymi w wyborach do rad gmin (art. 24 ust. 5 ustawy) bądź wykonanymi dla nich pieczęciami komisji ds. referendum.

Przykłady wzorów protokołów

Obwód głosowania nr .....

w .....

gmina .....

PROTOKÓŁ

wyników głosowania w referendum gminnym w dniu ..... 199..... r. w sprawie odwołania Rady Gminy (Miejskiej) w ..... przed upływem kadencji, sporządzony w dniu ..... 199..... r. przez Obwodową Komisję Nr ..... w .....

1. Głosowanie w referendum gminnym w dniu ..... 199..... r. rozpoczęło się o godz. .... i trwało bez przerwy do godz. .... Przed rozpoczęciem głosowania Komisja sprawdziła i opieczętowała urnę.

2. Liczba osób uprawnionych do głosowania wynosiła*) .....

3. Komisja otrzymała ..... kart do głosowania.

4. Wydano karty do głosowania ..... uprawnionym (liczba znaków w spisie osób uprawnionych o wydaniu kart do głosowania).

5. Nie wykorzystano ..... kart do głosowania**).

6. Na podstawie kart ważnych wyjętych z urny Komisja stwierdziła następujące wyniki głosowania:

a) kart ważnych oddano, czyli w głosowaniu wzięło udział ..... uprawnionych
(liczba)

b) głosów nieważnych***) oddano .....

c) głosów ważnych****) oddano .....

d) głosów ważnych za odwołaniem Rady Gminy (Miejskiej) oddano .....

e) głosów ważnych przeciwnych odwołaniu Rady Gminy (Miejskiej) oddano .....

Uwagi:

.....
.....
.....

Przy sporządzaniu protokołu obecni byli:

1. .... (nazwisko i imię; funkcja w Komisji) ..... (podpis)

2. ....
.....

(pieczęć Obwodowej Komisji
przeprowadzającej referendum)

*) Liczbę tę ustala się na podstawie spisu uprawnionych po zakończeniu głosowania.

***) W wypadku rozbieżności pomiędzy liczbami kart otrzymanych a sumą kart wydanych i nie wykorzystanych w rubryce „Uwagi” należy podać ewentualną przyczynę rozbieżności.

****) Do głosów nieważnych zalicza się karty, na których znak „x” postawiono w obu kratkach, oraz karty, na których nie postawiono znaku „x” w żadnej kratce.

*****) c=d+e.

**PROTOKÓŁ
WYNIKÓW REFERENDUM GMINNEGO**

przeprowadzonego w dniu ..... 199..... r.

w sprawie odwołania Rady Gminy (Miejskiej) w ..... przed upływem kadencji,
sporządzony dnia ..... 199..... r. przez Gminną (Miejską) Komisję w .....

Referendum gminne przeprowadzono w ..... obwodach głosowania.

Komisja stwierdza, że otrzymała protokoły głosowania od wszystkich, tj. od..... obwodowych komisji,
i na podstawie tych protokołów ustaliła następujące wyniki referendum:

- a) osób uprawnionych do głosowania .....
- b) kart ważnych oddano .....
- c) głosów nieważnych oddano .....
- d) głosów ważnych oddano .....
- e) głosów ważnych za odwołaniem Rady Gminy (Miejskiej) oddano .....
- f) głosów ważnych przeciwnych odwołaniu Rady Gminy (Miejskiej) oddano .....

Komisja stwierdza, że w referendum wzięło udział .....*) uprawnionych do głosowania, tj. ....% ogółu uprawnionych do głosowania w gminie, a zatem na podstawie art. 29 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o referendum gminnym (Dz. U. z 1996 r. Nr 84, poz. 386) referendum jest:

- a) ważne
- b) nieważne**)

Komisja stwierdza, że zgodnie z art. 30 ust. 1 ustawy o referendum gminnym referendum:

- a) dało wynik rozstrzygający
- b) nie dało wyniku rozstrzygającego**)

W wyniku referendum Rada Gminy (Miejska) w .....:

- a) zostaje odwołana
- b) nie została odwołana**)

Uwagi:

.....
.....
.....

Przy sporządzaniu protokołu obecni byli:

1.		(podpis)
	(nazwisko i imię, funkcja w Komisji)	
2.		

(pieczęć Gminnej (Miejskiej) Komisji
przeprowadzającej referendum)

*) Liczba stanowiąca liczbę oddanych kart ważnych (b).

***) Niepotrzebne skreślić.

4. Wyznaczenie mężów zaufania do terytorialnej i obwodowych komisji

W celu zapewnienia społecznej kontroli przeprowadzenia referendum, zgodnie z art. 42 ust. 2 pkt 1 ustawy, inicjator referendum (pełnomocnik inicjatora referendum) oraz zarząd gminy mogą wyznaczyć po jednej osobie do każdej komisji (terytorialnej i obwodowych) do pełnienia funkcji męża zaufania.

Zawiadomienie o wyznaczeniu mężów zaufania składa się terytorialnej komisji, która na tej podstawie wydaje mężom zaufania zaświadczenia uprawniające do pełnienia tej funkcji. Mężowie zaufania są uprawnieni do obecności przy pracach komisji oraz mogą

wnosić uwagi z wymienieniem konkretnych zarzutów do protokołów wyników głosowania w obwodzie i wyniku referendum (art. 42 ust. 2 pkt 1 ustawy).

Osobą wyznaczoną do pełnienia funkcji męża zaufania nie może być radny, osoba wchodząca w skład zarządu gminy ani też inicjator referendum lub jego pełnomocnik.

5. Przygotowanie i przeprowadzenie głosowania

Stosownie do przepisów Ordynacji wyborczej głosowanie w referendum przeprowadza się w godz. 8⁰⁰–20⁰⁰.

Obwodowa komisja w dniu głosowania zbiera się, możliwie w pełnym składzie, najpóźniej o godz. 7⁰⁰, aby przed otwarciem lokalu głosowania wykonać czynności przygotowawcze, a w szczególności:

- sprawdzić, czy urna jest pusta, zamknąć ją i opieczętować,
- ostemplować karty dodatkowo pieczęcią obwodowej komisji,
- rozłożyć spis osób uprawnionych do udziału w referendum oraz karty do głosowania w sposób ułatwiający ich wydawanie głosującym,
- sprawdzić, czy są odpowiednio przygotowane pomieszczenia za osłoną.

Przy czynnościach tych mogą być obecni mężowie zaufania. Mają oni obowiązek wylegitymowania się zaświadczeniami wystawionymi przez przewodniczącego komisji terytorialnej. Przewodniczący komisji obwodowej powinien zapewnić mężom zaufania miejsce w lokalu głosowania umożliwiające obserwację przebiegu głosowania. Mężowie zaufania powinni stosować się do zarządzeń porządkowych przewodniczącego komisji.

Mężowie zaufania mogą nosić wyłącznie identyfikatory, tj. kartonik z imieniem i nazwiskiem oraz pełnioną funkcją (np. Jan Kowalski, mąż zaufania inicjatora referendum, Maria Kowalska, mąż zaufania zarządu gminy).

W lokalu głosowania mogą przebywać dziennikarze po uprzednim zgłoszeniu swojej obecności przewodniczącemu komisji; mają oni obowiązek stosować się do zarządzeń przewodniczącego komisji, w szczególności dotyczących tajności głosowania, ustawowego porządku i toku czynności wyborczych.

Komisja obwodowa przeprowadza głosowanie w składzie co najmniej 3 osób, w tym przewodniczącego lub jego zastępcy. Członkowie komisji są obowiązani zapewnić swoją postawą powagę aktu głosowania.

Członkowie komisji obowiązani są nosić identyfikatory z imieniem i nazwiskiem oraz funkcją pełnioną w komisji.

Wydając kartę do głosowania, komisja sprawdza, na podstawie dowodu osobistego lub innego dokumentu tożsamości, głosującego i czy jest on umieszczony w spisie. Fakt wydania karty komisja potwierdza stawiając znak w rubryce spisu na to przeznaczonej. Na żądanie głosującego umożliwia mu potwierdzenie podpisem otrzymania karty. Głosujący nie może otrzymać drugiej karty do głosowania nawet wówczas, gdy prosił taką uzasadnia omyłką w wypełnieniu karty.

Obwodowa komisja czuwa, żeby mieszkańcy gminy głosowali osobiście. Niedopuszczalne jest głosowanie za członków rodzin i inne osoby. Osobom niepełnosprawnym mogą pomagać w głosowaniu inni głosujący; pomocy nie mogą udzielać członkowie komisji ani mężowie zaufania.

Urna z kartami do głosowania musi pozostawać przez cały czas głosowania w lokalu; niedopuszczalne jest przeprowadzanie głosowania poza lokalem.

Głosowania przerywać nie wolno, a gdyby wskutek nadzwyczajnych wydarzeń było ono przejściowo niemożliwe, przewodniczący komisji podejmuje działania zabezpieczające urnę, karty i inne materiały i informuje o tym zdarzeniu terytorialną komisję i wojewódzkiego komisarza wyborczego. Z czynności tej należy sporządzić protokół, odnotowując w nim wydane zarządzenia.

6. Ustalenie wyników głosowania i referendum

Po zakończeniu głosowania obwodowa komisja możliwie w pełnym składzie przystępuje do ustalenia wyników głosowania w obwodzie. Pierwszą czynnością jest ustalenie, na podstawie znaków postawionych w odpowiedniej rubryce spisu, liczby wydanych kart do głosowania, którą wpisuje się do protokołu wyników głosowania obok liczby otrzymanych kart do głosowania i kart nie wykorzystanych.

Następnie komisja otwiera urnę i oddziela karty nieważne, tj. inne niż urzędowo ustalone lub nie opatrzone pieczęcią wojewódzkiego komisarza wyborczego. Kart nieważnych nie bierze się pod uwagę przy ustalaniu wyniku głosowania. Karty te należy jednak traktować jako dokumenty z głosowania, tzn. zapakować je w osobny pakiet i odpowiednio oznaczyć.

Kart przedartych na dwie lub więcej części również nie bierze się pod uwagę. Należy włożyć je do oddzielnej koperty i odpowiednio oznaczyć.

Pozostałe karty do głosowania są kartami ważnymi; liczba tych kart stanowi o liczbie osób uprawnionych, które wzięły udział w głosowaniu. Spośród tych kart komisja wydziela karty, na których oddano głosy nieważne, tj. na których znak „x” postawiono w dwóch kratkach (przy odpowiedziach „tak” i „nie”) lub nie postawiono znaku „x” w żadnej kratce.

Następnie komisja oddziela karty, na których oddano głosy za odwołaniem rady gminy (znak „x” przy odpowiedzi „tak”), oraz karty, na których oddano głosy przeciw odwołaniu rady gminy (znak „x” przy odpowiedzi „nie”). Łączna liczba tych kart stanowi liczbę głosów ważnych.

Należy pamiętać, że w razie opatrywania kart dodatkowo pieczęcią obwodowej komisji brak takiej pieczęci na karcie wyjętej z urny nie powoduje nieważności karty, może jednak ułatwić komisji ustalenie przyczyn ewentualnych niezgodności między liczbą kart wydanych i wyjętych z urny.

Ustalone w ten sposób wyniki głosowania komisja wpisuje do protokołu, który podpisują członkowie komisji obecni przy jego sporządzeniu. Protokół sporządza się w 2 egzemplarzach; komisja może postanowić o sporządzeniu dodatkowego egzemplarza protokołu w celu wywieszenia go do publicznego wglądu przy wejściu do lokalu stanowiącego siedzibę komisji. Wszystkie egzemplarze protokołu opatruje się pieczęcią komisji obwodowej.

Mężowie zaufania mogą wnieść do protokołu uwagi z podaniem konkretnych zarzutów; wpisuje się je

w rubryce „uwagi” lub dołącza do protokołu. Obwodowa komisja jest obowiązana ustosunkować się do wniesionych zarzutów.

Protokół głosowania w obwodzie obwodowa komisja doręcza niezwłocznie w zapieczętowanej kopercie komisji terytorialnej.

Dokumenty z głosowania, tj. karty i spis osób uprawnionych, wraz z drugim egzemplarzem protokołu i pieczęcią, komisja pakuje w zbiorczą paczkę, którą po opieczętowaniu przekazuje się za pokwitowaniem jako depozyt komisji terytorialnej.

Komisja terytorialna po otrzymaniu protokołów wyników głosowania ze wszystkich obwodów ustala

wyniki głosowania i wyniki referendum, sporządzając protokół wyników referendum gminnego. W protokole tym komisja stwierdza, czy referendum jest ważne, a także — w wypadku stwierdzenia jego ważności — jaki przyniosło wynik w sprawie odwołania rady gminy. Protokół sporządza się w 3 egzemplarzach; podpisują go wszyscy członkowie komisji obecni przy jego sporządzaniu. Każdy egzemplarz opatruje się pieczęcią komisji.

Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu wyników referendum terytorialna komisja podaje je, w formie obwieszczenia, w lokalach głosowania i siedzibie urzędu gminy. Obwieszczenie należy ogłosić w dzienniku urzędowym województwa (art. 36 ust. 1 ustawy).

Przykład obwieszczenia

OBWIESZCZENIE

Gminnej (Miejskiej) Komisji do Spraw Referendum w .....
z dnia .....
o wynikach referendum gminnego w sprawie odwołania Rady Gminy (Miejskiej)
w .....

Na podstawie art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o referendum gminnym (Dz. U. z 1996 r. Nr 84, poz. 386) oraz postanowienia Wojewódzkiego Komisarza Wyborczego w ..... z dnia ..... w sprawie przeprowadzenia referendum gminnego o odwołanie Rady Gminy (Miejskiej) w ..... podaje się do publicznej wiadomości wyniki referendum przeprowadzonego w dniu ..... w sprawie odwołania tej Rady.

1. Gminna (Miejska) Komisja do Spraw Referendum w ..... na podstawie sporządzonego protokołu wyników referendum gminnego, przeprowadzonego w dniu ..... w sprawie odwołania Rady Gminy (Miejskiej) w....., ustaliła, co następuje:

- 1) głosowanie przeprowadzono w ..... obwodach głosowania,
- 2) uprawnionych do głosowania było ..... osób,
- 3) głosów nieważnych oddało ..... głosujących,
- 4) głosów ważnych oddało ..... głosujących,
- 5) głosów ważnych za odwołaniem Rady Gminy (Miejskiej) w ..... oddało ..... głosujących,
- 6) głosów ważnych przeciwnych odwołaniu Rady Gminy (Miejskiej) w ..... oddało ..... głosujących.

Wariant I*)

2. Komisja stwierdza, że w referendum wzięło udział ..... uprawnionych, tj. ....% osób uprawnionych do głosowania. Zgodnie z art. 29 ustawy referendum jest więc nieważne.

Wariant II*)

2. Komisja stwierdza, że w referendum wzięło udział ..... uprawnionych, tj. ....% osób uprawnionych do głosowania. Za odwołaniem Rady Gminy (Miejskiej) w ..... głosowało ..... osób, tj. ....% głosujących. Zgodnie z art. 29 i art. 30 ust. 1 ustawy referendum jest ważne i rozstrzygające, gdyż za odwołaniem oddano więcej niż połowę ważnych głosów.

W wyniku referendum Rada Gminy (Miejska) w ..... została odwołana.

Wariant III*)

2. Komisja stwierdza, że w referendum wzięto udział ..... uprawnionych, tj. ....% osób uprawnionych do głosowania. Za odwołaniem Rady Gminy (Miejskiej) w ..... głosowało ..... osób, tj. ....% głosujących. Zgodnie z art. 29 i art. 30 ust. 1 ustawy referendum jest ważne i rozstrzygające, gdyż przeciw odwołaniu oddano więcej niż połowę ważnych głosów.

W wyniku referendum Rada Gminy (Miejska) w ..... nie została odwołana.

Wariant IV*)

2. Komisja stwierdza, że w referendum wzięto udział ..... uprawnionych, tj. ....% osób uprawnionych do głosowania. Za odwołaniem Rady Gminy (Miejskiej) w ..... głosowało ..... osób, tj. 50,00% głosujących. Przeciw odwołaniu Rady Gminy (Miejskiej) w ..... głosowało ..... osób, tj. 50,00% głosujących. Zgodnie z art. 29 i art. 30 ust. 1 ustawy referendum jest ważne, ale nie rozstrzygające, gdyż oddano równą liczbę ważnych głosów zarówno za odwołaniem, jak i przeciw odwołaniu Rady Gminy (Miejskiej) w .....

W wyniku referendum Rada Gminy (Miejska) w ..... nie została odwołana.

Pieczęć Gminnej (Miejskiej) Komisji
do Spraw Referendum

Członkowie Komisji
obecni przy sporządzaniu
obwieszczenia

.....
.....

*) Stosuje się w zależności od wyników referendum.

Protokół wyników referendum gminnego, wraz z protokołami komisji obwodowych i obwieszczeniem, komisja terytorialna przekazuje w zapieczętowanym pakiecie wraz z pieczęcią wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu. Wyniki referendum komisja przesyła także niezwłocznie wojewodzie.

Kopię protokołu i obwieszczenie wojewódzki komisarz wyborczy przesyła niezwłocznie do wiadomości Państwowej Komisji Wyborczej.

Szczegółowy sposób postępowania z dokumentacją z referendum reguluje uchwała Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 17 lipca 1996 r. w sprawie trybu przekazywania oraz sposobu przechowywania dokumentów z referendum w sprawie odwołania rady gminy (Monitor Polski Nr 46, poz. 451).

W sprawach nie uregulowanych w niniejszych wytycznych stosuje się odpowiednio uchwały i wytyczne

Państwowej Komisji Wyborczej, wydane na podstawie przepisów Ordynacji wyborczej, w szczególności:

- uchwałę w sprawie trybu działania wojewódzkich komisarzy wyborczych (Monitor Polski z 1994 r. Nr 24, poz. 200),
- uchwałę w sprawie regulaminów terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych powołanych do przeprowadzenia wyborów do rad gmin (Monitor Polski z 1994 r. Nr 24, poz. 201),
- uchwałę w sprawie spisu wyborców dla wyborów do rad gmin (Monitor Polski z 1994 r. Nr 25, poz. 212).

Wojewódzki komisarz wyborczy oraz terytorialne i obwodowe komisje przeprowadzające referendum są obowiązani zapewnić inicjatorowi referendum, zarządowi gminy oraz innym zainteresowanym dostęp do wytycznych i wyjaśnień dotyczących referendum.

Egzemplarze bieżące i z lat ubiegłych oraz załączniki można nabywać na podstawie nadesłanego zamówienia w Wydziale Wydawnictw i Poligrafii Gospodarstwa Pomocniczego Urzędu Rady Ministrów, ul. Powsińska 69/71, 02-903 Warszawa

Reklamacje z powodu niedoręczenia poszczególnych numerów zgłaszać należy na piśmie do Wydziału Wydawnictw i Poligrafii Gospodarstwa Pomocniczego Urzędu Rady Ministrów, ul. Powsińska 69/71, 02-903 Warszawa, do 15 dni po otrzymaniu następnego kolejnego numeru

O wszelkich zmianach nazwy prenumeratora lub adresu prosimy niezwłocznie informować na piśmie Wydział Wydawnictw i Poligrafii Gospodarstwa Pomocniczego Urzędu Rady Ministrów

Wydawca: Urząd Rady Ministrów

Redakcja: Departament Prawny, 00-583 Warszawa, Al. Ujazdowskie 1/3, P-29

Skład, druk i kolportaż: Wydział Wydawnictw i Poligrafii Gospodarstwa Pomocniczego URM
02-903 Warszawa, ul. Powsińska 69/71, tel. 694-67-50, 694-67-52 i 694-67-03, fax 694-62-06

Tłoczono z polecenia Prezesa Rady Ministrów w Wydziale Wydawnictw i Poligrafii Gospodarstwa Pomocniczego URM, Warszawa, ul. Powsińska 69/71